

Αναγνώστης Σταυράκης (1804 – 1871)

(Αντιγραφή απ' την εισαγωγή του Γ. Βαλέτα στην επανέκδοση της Λεσβιάδας στα 1972)

«Η Λεσβιακή εκπαιδευτική και πνευματική αναγέννηση οφείλει τη δύσκολη, μέσα σ' αμέτρητα εμπόδια κι αντιδράσεις, εξόρμησή της σε μερικούς εμπνευσμένους δασκάλους, κληρικούς και προοδευτικούς πατριώτες, ιδίως της βορινής περιοχής του νησιού, όπου η επίδραση της αριστοκρατίας ήταν μηδαμινή. Ανάμεσα στους πρωτοστάτες αυτούς της Λεσβιακής Παιδείας ξεχωρίζει με τη φλόγα του πατριωτισμού του και την πολύχρονη γονιμότατη εκπαιδευτική και συγγραφική του δράση ο δάσκαλος και ο λόγιος

Σταυράκης Α. Αναγνώστης, που γεννήθηκε στο Μανταμάδο στα 1804 και πέθανε στις Κυδωνίες στα 1871.

Τα πρώτα γράμματα παρακολούθησε ο Αναγνώστης στο σχολείο της γενέτειράς του, πιο συστημένο στα 1810 από το φιλόμουσο μητροπολίτη Μηθύμνης Παναρέτο, με την παρότρυνση του Βενιαμίν, γνώρισε ημέρες ακμής στα 1817 με τον ερχομό του σοφού Γρηγορίου Σκοπελίτη. Ο Σκοπελίτης μαζί με το λόγιο αρχιμανδρίτη Μανταμάδου Ακάκιο, στάθηκαν οι πνευματικοί οδηγοί του Αναγνώστη στο δύσκολο δρόμο της παιδείας. Τον Ακάκιο βοηθούσε ο Σταυράκης ως αναγνώστης και ψάλτης, γ'αυτό άφησε το πατρικό του επώνυμο Ιωακείμογλου (ο πατέρας του λεγόταν Αντώνης Ιωακείμογλου και η μητέρα Παλογού (Παλαιολογώ) και μετονομάστηκε Αναγνώστης. Αργότερα, ακολουθώντας τη συνήθεια της εποχής, που είχε καθιερωθεί ανάμεσα στους σπουδαστές της Ακαδημίας Κυδωνιών, έγραφε ποιήματα και πεζά με το ψευδώνυμο Αντισθένης, που του το έδωσε ο Παμβώ, ο πρώτος του δάσκαλος. Το ίδιο έκανε και ο ίδιος στους μαθητές του, δίνοντας στον καθένα αρχαϊκό όνομα (Αριστείδης, Ξενοφών, Υάκινθος, κτλ.).

Με την υποστήριξη του Ακάκιου, που τον αναγνωρίζει μ'ευγνωμοσύνη ως ευεργέτη του σε μίαν αφιέρωσή του (Αιολ.Γράμματα Α' 198), ο Αναγνώστης πήγε στην Πόλη και παρακολούθησε στην Πατριαρχική Ακαδημία ανώτερα μαθήματα, ανάμεσά τους και ποιητική. «Τον παρόντα ύμνον, γράφει στα 1824, συνέταξα ως γύμνασμά μου εις την ποιητική κατά το 1821». Ότι ο Αναγνώστης δεν σπούδασε ούτε στη Μυτιλήνη, ούτε στις Κυδωνίες, όπως πιστεύαμε, αλλά στην Πόλη, το βεβαιώνουμε από την πληροφορία, που μας δίνει ο ίδιος σ' ένα ανέκδοτο στιχούργημά του, που δημοσιεύτηκε πέρυσι στα «Αιολικά Γράμματα»

(Α'203). Εκεί, μας λέγει, ότι, φλεγόμενος απ' τον πόθο της παιδείας, «και εις την Πόλιν έφθασα κι επήγα στο Σχολείον –το ιερόν της αρετής θείον Διδασκαλείον –κι εσπούδασα μαθήματα της αληθούς Παιδείας».

Ξαφνικά όμως, σαν σεισμός και σαν θύελλα, ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση και «τρομαγμένοι όλ' ημείς καταφυγήν ζητούμεν – κοιτάζομεν εδώ κι εκεί πότε να την ευρούμεν –και τας ελπίδες χάσαμεν και πλέον λυπημένη –εμείναμεν παντέρημοι και καταλυπημένοι...».

Έτσι ο ζηλωτής της παιδείας άφησε στη μέση τις σπουδές του και γύρισε στο Μανταμάδο, όπου εργάστηκε ως δάσκαλος ως τα 1830, βοηθώντας το Γρηγόριο Σκοπελίτη. Ύστερα ήρθε ως σχολάρχης στην Αγία Παρασκευή, όπου δίδαξε πέντε χρόνια κι έδωσε στο πρωτοσύστατο τότε Ελληνικό σχολείο, πραγματική αίγλη, γιατί έβγαλε πολλούς μαθητές που διακρίθηκαν ως δάσκαλοι και λόγιοι, όπως ο Γ.Αριστείδης Πάππης, ο Κ.Υάκινθος, ο Ξενοφών Καραπαναγιώτης κ.ά. Στα 1834 κάνει ταξίδι στην ελευθερωμένη πατρίδα, πάει στο Ναύπλιο και καμαρώνει με θαυμασμό και συγκίνηση τον Όθωνα. Στα 1837 διορίζεται Ελληνοδιδάσκαλος στις Κυδωνίες, παντρεύεται την ανεψιά του Γρ.Σαράφη, του φημισμένου σχολάρχη της Ακαδημίας Κυδωνιών, Ελένη Βουγιούκα, και συνεργάζεται με το γιατρό Π. Ζωντανό στη σύνταξη και έκδοση των «Κυδωνιακών», που τυπώθηκε ανώνυμα στη Μελίτη (Μάλτα) στα 1842. Τα «Κυδωνιακά», είναι Ιστορία, άγριο και αποκαλυπτικό μαστίγωμα της φοβερής διαμάχης μεταξύ του εξεγερμένου λαού των Κυδωνιών και των εις βάρος του αδικιών εκ μέρους των Δημογερόντων, που χωρισμένοι σε δύο φατρίες κατατυραννούσαν τον λαό και διαρπάζανε το Κοινοτικό Ταμείο. Ως έργο του Αναγνώστου, και ως γράψιμο και ως περιεχόμενο προσθέτει μια ιδιαίτερη αίγλη στην παιδευτική και αγωνιστική του φιλελεύθερη φυσιογνωμία και αποτελεί μια σπουδαία πηγή νεώτερης κοινωνικής πολιτικής μας ιστορίας, που στέκεται μέχρι σήμερα ανεκμετάλλευτη. Τότε φαίνεται, ως οπαδός του λαϊκού κόμματος, έφυγε ο Αναγνώστης, δυσσαρεστημένος, ίσως και καταδιωγμένος απ' τις αλληλομαχόμενες φατρίες των προυχόντων και ήρθε στη Μυτιλήνη, όπου εργάζεται ως Ελληνοδιδάσκαλος μέχρι του 1856 και γράφει στα 1849 τη «Λεσβιάδα».

Με δυσκολία αναζητήθηκαν και εξακριβώθηκαν τα στοιχεία της ζωής και του έργου του Αναγνώστη και κάθε τόσο συμπληρώνονται με νέα. Η πρόσφατη αποκάλυψη μιας χειρόγραφης νεανικής συλλογής του, που ανακοινώθηκε στα «**Αιολικά Γράμματα**» (Α' 1971, σελ. 196 κλπ.) παρουσιάζει τον Αναγνώστη βάρδο του νησιού του και του λαού του, να εκφράζει με φλογερούς στίχους και να εξυμνεί το αδούλωτο επαναστατικό πνεύμα των Λεσβίων και ν' αποθεώνει τα κατά των τυράννων κατορθώματα των ομοεθνών του με τόλμη, χωρίς να λογαριάζει τις συνέπειες. Να επιχειρεί ταξίδι στο Ναύπλιο και στην

Αθήνα (1834) για να θαυμάσει με τα μάτια του -σαν κάτι απίστευτο –το βασιλιά της ελεύθερης πατρίδας του, τον Όθωνα, να προσκυνήσει τους τάφους των ηρώων και τα μνημεία της αρχαίας δόξας, ανεβαίνοντας στον Παρθενώνα. Ν' αποτυπώνει σε στίχους τους θαυμασμούς του αυτούς και τις ιερές συγκινήσεις του, και να τις μεταδίνει στους συμπατριώτες του, που περίμεναν κι αυτοί τη λευτεριά, μα χρειάστηκε ένας σχεδόν αιώνας για να την απολαύσουν. Την πατριωτική αυτή εξόρμηση των νεανικών του χρόνων συνέχισε ο Αναγνώστου με την καταπληκτική διδακτική του δράση στη Μυτιλήνη και στις Κυδωνίες και την διοχέτευσε στα πλατειά στρώματα του λαού, ιδίως της νεολαίας, με τη «Λεσβιάδα» του.

Έβγαλε ο Σταυράκης Αναγνώστου και άλλα βιβλία, ιδίως μουσικολογικά, που αναγράφονται στην «*Αιολική Βιογραφία*» (Μυτιλήνη 1939), μα το καλλίτερο, το σημαντικότερο βιβλίο του, είναι η «*Λεσβιάδα*», που γράφτηκε στα 1849 και τυπώθηκε στη Σμύρνη στα 1850.

Από τις επιγραφές, που μαζεύει και εκδίδει, από τις συστάσεις που κάνει για τη διάσωσή τους από το λαογραφικό υλικό που συγκεντρώνει και από την αντίληψη που έχει, αντίθετα με πολλούς λογιωτάτους της εποχής του, ότι είναι ανάγκη να μαζεύονται και να εξετάζονται ιστορικά οι παραδόσεις του λαού, ο Αναγνώστης, προκαλεί ως ένας μακρινός πρόδρομος και εισηγητής της αρχαιολογίας, τοπικής ιστορίας και ιδίως της λαογραφίας, σε εποχή που οι επιστήμες αυτές ουσιαστικά ήταν άγνωστες στην Ελλάδα. Εκείνο που κουράζει και προκαλεί πολλές αντιρρήσεις, κάποτε και τη θυμηδία, είναι η μανία του συγγραφέα να αναζητεί πίσω από κάθε τοπωνυμία αρχαία ή μυθικά ονόματα (*Παλαιόκηπος = Παλαιός Κηπίων, αρχαίος μουσικός κτλ.*), αλλά ο ίδιος μας εξηγεί αναλυτικότερα στον επίλογό του, ότι όλα αυτά είναι εικασίες, προτάσεις ή μάλλον ερωτήσεις προς σοφωτέρους μου για την εξακρίβωση της αλήθειας. Και όμως, αυτή η στροφή του προς την αρχαιότητα αποτελεί το μεγαλύτερο θέλημα του βιβλίου του, δείχνει τον πόθο του ραγιά να παρουσιαστή σ' όλα Έλληνας, να βρει τον χαμένο

τόσους αιώνες εαυτό του, να κατακτήσει την αυτοσυνείδηση και την αυτοπεποίθηση του.

Ο συγγραφέας είναι αδίσταχτος στα επαναστατικά του κηρύγματα. Για να τα συγκαλύψει αναγκάζεται να εξυμνεί το Σουλτάνο και να επαινεί τους τοπάρχες του νησιού. Κατορθώνει μ' εύσημο τρόπο να διοχετεύσει αληθινούς μύδρους κατά της τυραννίας. Και απορεί κανείς πώς πέρασε απαρατήρητο, και χρησιμοποιήθηκε στα σχολεία ένα τόσο πατριωτικό και επαναστατικό βιβλίο. Ήταν τόσο η συνοχή των υποδούλων, ώστε κανείς δεν βρέθηκε να τον καταδώσει:

*Κι οι αιμοβόροι τύραννοι ζητούν απαιδευσίαν
Τυφλών ζητούν κυβέρνησιν και φώτων απουσίαν.*

Ο Έλλην ο ατρόμητος πως τώρα δειλιάζει,
Λαγού καρδίαν έλαβε και κνώδαλα τρομάζει.
Α! άραγε η λύτρωσις πότε θα ανατείλει
Κι ο άρτος είναι μισητός εις δουλεμένα χείλη!
Στενάξεις και εις έκαστον παραμικρόν σου βλέμμα
το ιερόν σου έδαφος βαμμένον εις το αίμα.

Ο Αναγνώστης άσκησε μεγάλη επίδραση και ως δάσκαλος και ως συγγραφέας. Ως δάσκαλος δημιούργησε ολόκληρη Σχολή, που οι αμέτρητοι εκπρόσωποί της και οι ακόμα πιο αμέτρητοι συνεχιστές του θεμελιώνουν τη μεγάλη πνευματική παράδοση της Λέσβου σε λαϊκή βάση σαν απόστολοι μιας ιδέας. Πολλοί απ' τους μαθητές του δασκάλου αναδείχτηκαν και λόγιοι, συγγραφείς, μεταφραστές, ποιητές, όπως ο Γ. Αριστείδης Πάππης ο Κ. Υάκινθος, ο Ευστράτιος Κουσβής, η κόρη του Χαρίκλεια, ο γιός Αριστομένης Σταυρίδης, ο Σπύρος Αναγνώστου, ο Πρόδρομος Αναγνώστου κ.ά. Οι δύο τελευταίοι, συγγενής του Αναγνώστη, συνέχισαν την παράδοσή του στο γλωσσολογικό ο πρώτος, και στο λαογραφικό ο δεύτερος τομέα.

Ο Αναγνώστης ήταν ένας ρομαντικός βάρδος της εποχής του, συνομήλικος και στενός φίλος του Ν. Σαλτέλη, του ποιητή του «Κυδωνιάτη» και του Μυτιληνιού Μιχ.Γριμάνη, καθώς και του Κ.Μιχαηλίδη, του πατέρα του Εφταλιώτη και δασκάλου του Βερναρδάκη. Όλοι αυτοί, Σαλτέλης, Αναγνώστου, Γριμάνης, Μιχαηλίδης, Γ. Λέσβιος και μερικοί άλλοι σύγχρονοί τους, καθώς και οι μαθητές του Αναγνώστη Αριστείδης, Υάκινθος και Κουσβής αποτελούν τη Λεσβιακή πτέρυγα της Αθηναϊκής ρομαντικής Σχολής, που βρισκόταν σε άμεση επαφή με τον αρχηγό της Αλ.Σούτσο. Ο Αναγνώστης ήταν θαυμαστής και φίλος του Αλεξάνδρου Σούτσο, που φεύγοντας την απολυταρχία ερχόταν συχνά στη Μυτιλήνη, όπου εύρισκε φιλοξενία και θαυμασμό ανυπόκριτο (βλ. σχετικά *Λεσβιάδα*, σελ.224 σημ.). Στον επίλογο της *Λεσβιάδας* του ο Αναγνώστης παραθέτει στιχουργημένες μερικές σκέψεις του Σούτσο για

την τότε πνευματική και κοινωνική κατάπτωση της Μυτιλήνης. «Αντί να βλέπω παμπληθείς και φαεινάς τας δάδας –ολίγας μόνον θεωρώ και

αμυδράς λαμπάδας –αντί ήμερων μελισσών, κηφήνες με κεντρώνουν –το σώμα και τας σάρκας μου ολοτελώς πληγώνουν –Φεύγω να γράψω εμμανώς την Ιερεμειάδα –όχι ως συ συνέταξες λιτώς την Λεσβιάδα...». «Κηφήνες τον κέντρωναν» τον ποιητή και που ήθελαν άγριο μαστίγωμα ήταν οι τότε άρχοντες και προεστοί, που δεν ενδιαφερόταν για την παιδεία και την προκοπή του τόπου τους και του λαού τους, αλλά τον άφηναν βυθισμένο στο σκοτάδι της αμάθειας. Βλέπει όμως μέσα σ' εκείνο το σκοτάδι ο Σούτσο και μερικές «λαμπάδες», που προσπαθούν, πολεμώντας μ' αντίμαχους ανέμους, να μεταδώσουν το φως. Μια τέτοια λαμπάδα, η πιο

δυνατή, ήταν και ο Αναγνώστου, που αναδείχθηκε διδάσκοντας, μελοποιώντας, στιχουργώντας και συγγράφοντας ο Τυρταίος της Λεσβιακής Αναγέννησης, ο βάρδος και σαλπικτής της».

«...Στα 1856 ξαναγυρίζει στις Κυδωνίες, όπου, γράφοντας και διδάσκοντας, πέθανε στα 1871, αφήνοντας πίσω του, εκτός απ' τους αναρίθμητους μαθητές του, και δύο παιδιά, που γεννημένα, δίδυμα, στα 1839 διακρίθηκαν ο γιος του Αριστομένης Σταυρίδης και η κόρη του Χαρίκλεια...»

Ο Αριστομένης Σταυρίδης σπούδασε φιλοσοφία και ιατρική στην Αθήνα και μετά την αποφοίτηση του επέστρεψε στην πατρίδα του όπου διετέλεσε και έφορος της Σχολής των Κυδωνιών. Υπήρξε γλωσσομαθής και μετέφρασε στα ελληνικά έργα από τα γαλλικά και γερμανικά.

Ο Α. Σταυρίδης υπογράφει τη μετάφραση των παρακάτω έργων:

«Ο Μικρός Ερρίκος». Ήτοι φυσική Θεογνωσία. Διήγημα ηθικώτατον εκ του Γερμανικού. Προς χρήσιν των παιδων Σμύρνη 1869.

«Ιστορία του Γαλλογερμανικού πολέμου υπο του Καρόλου Ουϊντερφέλδου», μεταφρασθείσα εκ του Γερμανικού, (σε συνεργασία με τον Γρ. Βερναδάκη), Αθήνα 1871.

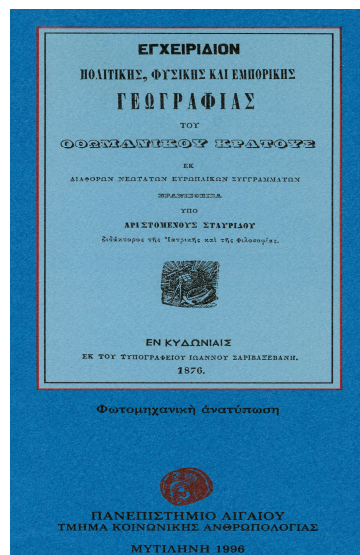
«Χαρικλής» . Εικόνες αρχαίων ελληνικών ηθών και εθίμων υπό Γουλιέλμου Αδόλφου Βέκκερ. Μετάφρασης εκ του Γερμανικού, Αθήνα 1871.

Αλέξανδρος υψηλάντης , επεισόδιον της Βιενναίας Συνόδου, υπο Λουίζης Μύλβαχ. Μετάφρασης εκ του Γερμανικού, Αθήνα 1872.

Συνέκδημος του ελαιοκόμου. Μετάφρασης εκ του Γαλλικού, Μυτιλήνη 1878.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1870 ο Α. Σταυρίδης συντάσσει το *Εγχειρίδιον Γεωγραφίας*, ο πλήρης τίτλος του έργου είναι:

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Φωτομηχανική ανατύπωση της έκδοσης του 1876
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Τμήμα κοινωνικής Ανθρωπολογίας 1996

Η Γεωγραφία του αναμφίβολα συνετάχθη επειδή ο ίδιος επιθυμούσε να συμβάλει στη βελτίωση της εκπαίδευσης στη γενέτειρά του. Εξάλλου η έκδοση του εγχειριδίου υλοποιείται σε μια περίοδο κατά την οποία ρητά δηλώνεται η ανάγκη εισαγωγής της διδασκαλίας της γεωγραφίας στα ελληνορθόδοξα εκπαιδευτήρια. Αξίζει μάλιστα να σημειώσουμε ότι το Εγχειρίδιο Γεωγραφίας υπήρξε ένα από τα πρώτα βοηθήματα για χρήση μαθητών ελληνορθόδοξων σχολείων που εκδόθηκαν στην οθωμανική αυτοκρατορία.

Και η κόρη του Σταυράκη Αναγνώστη, **Χαρίκλεια**, που σαν άλλη Ευανθία Καίρη, ήταν πνευματικώτατη γυναίκα και **φιλοτέχνησε τη μετάφραση της ιστορικής μελέτης του Ραφενέλ για τις Κυδωνίες**, που βγήκε σε βιβλίο στα 1861, με σημειώσεις της γραμμένες με τη συνεργασία του πατέρα της.

Στην Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, τόμος 8 βρήκαμε το λήμμα

Αναγνώστης Σταυράκης:

Λόγιος, γεννήθηκε στον Μανταμάδο Μυτιλήνης το 1780.

Ήταν μαθητής στη σχολή Μυτιλήνης και Κυδωνιών και δίδαξε (από το 1817 ως το 1821 και από το 1830 ως το 1850) σε χωριά της Εφέσου. Διετέλεσε σχολάρχης της σχολής της Καλλονής (από το 1835) κ. α. Αναμίχθηκε στην καταδίωξη του μητροπολίτη Εφέσου και αργότερα πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ανθιμου ΣΤ' και συμμετείχε στη σύναξη του λιβέλου Κυδωνιακά (το 1843), με αποτέλεσμα να καταζητείται από την τουρκική κυβέρνηση για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Εγραψε την ωδή Λεσβιάς, ωδή ή ιστορικών εγκώμιων της νήσου Λέσβου μετά σχολίων... (Σμύρνη, 1851) και άλλο έργο για το Πάσχα.

Αφού μελετήσαμε τις πληροφορίες και τις διασταυρώσαμε καταλήξαμε ότι πρόκειται για τον Σταυράκη Αναγνώστου και λάθος την ημερομηνία γέννησης του.

Ενώ στο Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό της Εκδοτικής Αθηνών τ.1 στο λήμμα

Αναγνώστου, Σταυράκης (Μανταμάδος Μυτιλήνης, 1804 -1891). μεταξύ άλλων αναφέρεται :

Το σημαντικότερο έργο του είναι το πολύστιχο ποίημα **«Η Λεσβιάς ωδή ή ιστορικών εγκώμιο της νήσου Λέσβου, μετά σχεδίων και παραινήσεων και χωρογραφικού πίνακος εν τω τέλει» (Σμύρνη. 1850)**, που περιέχει πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία και την γεωγραφία της Λέσβου. Ως στιχουργός ο Αναγνώστου θυμίζει τον Καισάριο Δαπόντε . Ήταν βαθύς γνώστης της βυζαντινής μουσικής παράδοσης και διακρίθηκε ως εκδότης πολλών μουσικών βιβλίων. Παρατηρούμε λάθος στην ημερομηνία θανάτου

Πηγές Πληροφοριών:

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, τόμος 8

Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό - Εκδοτική Αθηνών τ.1

Γ. Παρασκευαΐδης: **«Μανταμάδος Λέσβου»**, Θεσσαλονίκη 1987